

УДК 378.147.1

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КОНЦЕНТРОВАНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

©Бакатанова В. Б., Ігнатів С. В.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Бакатанова Вероніка Борисівна: ORCID: 0000-0003-0862-5390; bakatanova@gmail.com; кандидат педагогічних наук; доцент кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна

Ігнатів Степан Васильович: ORCID: 0000-0001-7856-5448; stepan.ignatov1226@gmail.com; студент Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна

Пошук ефективних технологій навчання у вищій освіті обумовлено суттєвими змінами в системі освіти України. На підставі аналізу досліджень щодо застосування інтенсивного навчання було визначено перспективи концентрованого навчання у вищій школі. Це система організації навчального процесу, при якій здійснюється концентрація робочого часу студентів та педагогів. Більш глибоке вивчення предмета досягається за рахунок об'єднання занять у блоки, скорочення кількості предметів, що вивчаються паралельно протягом часу. Визначено мету, сутнісні ознаки, переваги та недоліки концентрованого навчання. На основі аналізу думок викладачів та студентів Української інженерно-педагогічної академії щодо експериментального впровадження цієї технології у навчальний процес було визначено педагогічні умови ефективного застосування технології концентрованого навчання у вищій освіті. Педагогічні можливості означеної технології обмежені необхідністю тривалого часу та систематичних занять для формування професійних компетенцій майбутніх фахівців.

Ключові слова: концентроване навчання, освітня технологія, вища освіта, педагогічні умови, інтенсивне навчання, розподілене навчання, модель навчання.

Бакатанова В.Б., Ігнатів С.В. «Проблеми применения технологии концентрированного обучения в высшем образовании»

Поиск эффективных технологий обучения в высшем образовании обусловлен существенными изменениями в системе образования Украины. На основании анализа исследований относительно применения интенсивного обучения были определены перспективы концентрированного обучения в высшей школе. Это система организации учебного процесса, при которой осуществляется концентрация рабочего времени студентов и педагогов. Более глубокое изучение предметов достигается за счет объединения занятий в блоки, сокращение количества предметов, которые изучаются параллельно на протяжении времени. Определена цель, сущностные признаки, преимущества и недостатки концентрированного обучения. На основе анализа мнений преподавателей и студентов Украинской инженерно-педагогической академии относительно экспериментального внедрения этой технологии в учебный процесс были определены педагогические условия эффективного применения технологии концентрированного обучения в высшем образовании. Педагогические возможности обозначенной технологии ограничены необходимостью продолжительного времени и систематических занятий для формирования профессиональных компетенций будущих специалистов.

Ключевые слова: концентрированное обучение, образовательная технология, высшее образование, педагогические условия, интенсивное обучение, распределенное обучение, модель обучения.

Bakatanova V.B, Ignatov S.V. "A Problems of using the technology of concentrated learning in higher education"

The search for effective teaching technologies in higher education is conditioned by significant changes in the educational system of Ukraine. Based on the analysis of studies on the use of intensive training, the prospects for concentrated learning in higher education were determined. This is a system of organization of the educational process, in which the concentration of working time of students and teachers is ensured. A deeper study of disciplines is achieved by combining classes into blocks and reducing the number of subjects that are studied in parallel over time. The goal, essential features, advantages and disadvantages of concentrated learning were identified. Based on the analysis of the opinions of teachers and students of Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy regarding the experimental introduction of this technology into the educational process, the pedagogical conditions for the effective application of the technology of concentrated learning in higher education were determined. Educational potential of the technology under focus is limited by its time-consuming nature and the need for systematic training which will create necessary conditions aimed to help future specialists acquire professional competencies.

Keywords: concentrated training, educational technology, higher education, pedagogical conditions, intensive training, distributed training, model of training.

Постановка проблеми. Сьогодні відбувається становлення нової системи освіти, зорієнтованої на входження у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу.

Аналіз досліджень показав, що в педагогічній теорії існує об'єктивна суперечність: вимоги до якості підготовки студентів зростають, діапазон індивідуальних розходжень широкий, а навчання залишається усередненим. Пошук педагогічних технологій, які мають вирішити комплекс організаційних проблем, продовжується. Особливістю навчання у вищій школі є значний час, що приділяється самостійній роботі студента при вивченні наук.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню питань застосування технологій навчання в освіті присвячено праці багатьох учених, а саме: В. Бикова, С. Гершунського, М. Жалдака, О. Глазунової, Т. Коваль, О. Кузьмінської, Н. Морзе, І. Підласого, Н. Тализіної, Г. Проценко, М. Умрик.

Завданням статті є теоретично обґрунтувати та визначити педагогічні умови ефективного застосування технологій концентрованого навчання у вищій освіті.

Виклад основного матеріалу Джерела концентрованого навчання починають досліджуватися із середини XVI ст., зокрема у працях Я.А. Коменського. Критикуючи організацію занять у класичних школах свого часу за багатопредметність і калейдоскопічність навчального процесу протягом навчального дня, Я.А. Коменський пропонував в організації навчання наслідувати природу і вживати заходів, щоб при вивченні граматики не вмішувати діалектику, а в той час, коли розум зайнятий діалектикою, не вплутувати риторику. А якщо ні, то предмети будуть заважати один одному, тому що спрямована на кілька предметів увага менше зосереджується на окремому предметі [1].

Через сторіччя ідею концентрованого навчання актуалізував І.Ф. Герbart. Він вважав, що особистість вихованця є не сума окремих, незалежних один від одного здібностей, а органічна єдність усіх її психологічних властивостей, сукупність розумових, фізичних і вольових якостей. Ця єдність свідомості особистості вимагала зосередження під час навчання всіх розумових, фізичних і вольових сил, чому заважає кількість пропонованих учням предметів та дроблення шкільного дня на не зв'язані між собою уроки. Н.Ф. Герbart вважав, що багатопредметність пригнічує як обґрунтованість, що вимагає тривалих зосереджених занять одним предметом, так і радісну зрозумілість, несумісну ні з насильницьким переходом від одного предмета знань до іншого, ні з одноманітністю безперервних вправ пам'яті [2].

Досліджуючи стан сучасної йому освіти й у цьому зв'язку звертаючись до аналізу системи організації навчання, В.В. Розанов [3] дійшов висновку, що її характеризували «чергування, відсутність довгої, вдумливої уваги чогось до одного». Він порівнював

ЗМІСТ ОСВІТИ

застосовувану в школах систему організації навчання з певною «трафареткою», відповідно до якої школа невпинно, наполегливо й силоміць розсіює увагу учня.

Організоване подібним чином навчання було, на думку педагога-мислителя, причиною формування в учнів не тільки роздроблених на дрібні частини знань, але й відсутності в них значних прагнень, інтересів у розумовій, естетичній та інших видах діяльності.

Подальший імпульс ідея концентрації навчання отримала у 1920-х роках.

Обґрунтовуючи свою модель організації навчання у трудовій школі, П.П. Блонський писав: «Ми висловлюємося рішуче проти сучасного калейдоскопічного методу одночасного заняття різними науками. Для підлітка буде набагато корисніше на час повністю віддатися заняттям певною наукою, для того щоб через деякий час також повністю опанувати й іншу науку» [4, с.58]. На думку П.П. Блонського, при такому концентрованому вивченні основ наук учень переживає незрівнянно повніше й цінніше метод, основні ідеї й характер системи цієї науки.

У 1920-і рр. ідея концентрованого навчання з галузі теорії перейшла в практичну площину. Подібний досвід існував у вищих навчальних закладах. Зокрема система концентрованого навчання (яку називали цикловою або конвеєрною системою викладання), була застосована у викладанні фітопатології в Саратовському сільськогосподарському інституті на III курсі лісомеліоративного відділення й на IV курсі агрономічного факультету. У цьому інституті існувало двопредметна модель концентрованого навчання, суть якої полягала в тому, що навчальний день включав заняття за двома предметами. На кожний предмет приділявся певний відрізок часу (10-20 днів), упродовж якого при щоденних заняттях повинен бути вивчений весь курс цього предмета.

На концентровану систему викладання в 1930/31 навчальному році перейшов педагогічний факультет Воронежського держуніверситету. В основу побудови системи були покладені такі принципи: одночасне проходження за планом трьох-чотирьох дисциплін; врахування наступності за змістом при розташуванні дисциплін по конвеєру; виділення в особливі дні військових дисциплін; розподіл у всьому семестрі фізкультури й іноземних мов. На відміну від попередників, цей досвід був науково обґрунтованим експериментальним дослідженням ефективності концентрованої системи організації навчання в рамках одного факультету університету. Перевірялися два варіанти: «легкий» конвеєр (16 годин на декаду) і «важкий» (6 годин щодня). У результаті дослідники дійшли висновку, що конвеєр як система виправдав себе. 90% студентів і 70-90% професорсько-викладацького складу висловилися за конвеєр. Важливим був також висновок про те, що негативне ставлення до нового підходу в організації навчання відбувається скоріше за рахунок внутрішніх недоліків при побудові та проведенні конвеєра, ніж за рахунок протесту проти конвеєра як системи.

Концентроване навчання — система організації навчального процесу, при якій здійснюється концентрація робочого часу студентів та педагогів на більш глибокому вивченні предмета за рахунок об'єднання занять у блоки, скорочення кількості дисциплін, що вивчаються паралельно протягом часу.

Мета концентрованого навчання полягає в підвищенні якості навчання й виховання студентів через подолання багатопредметності навчального дня, калейдоскопічності відчуттів і вражень при формуванні знань та вмій, роздробленості процесу пізнання.

Сутнісними ознаками концентрованого навчання є:

- подолання багатопредметності навчального дня й навчального тижня;
- одноразова тривалість вивчення навчальної дисципліни;
- безперервність процесу пізнання і його цілісність (починаючи з первинного сприйняття й закінчуючи формуванням умінь);
- наявність сприятливих умов для інтеграції теорії й практики, синтезу знань та вмій, співробітництва всіх учасників навчального процесу;
- застосування системи форм, методів і засобів навчання, що адекватно реалізують цілісний процес пізнання.

Поняття «концентрація» щільно ввійшло в 1970-і роки до лексики вчених, які займалися інтенсивними методами навчання іноземним мовам. Ними також була

сформульована часова проблема співвідношення концентрації й розподілу в навчанні. Були проведені дослідження, що розглядали, у яких випадках більш ефективним є концентроване навчання, а в яких – розподілене в часі. «Так, відомо, що при виробленні навичок розподілене в часі навчання більш ефективне, ніж концентроване навчання. У той же час концентрація сприятливо діє на ті моменти навчальної діяльності, які: вимагають зосередження, "включення", ніби входження в ситуацію; характеризуються необхідністю безперервного підкріплення; забезпечують більшу гнучкість поведінки надалі за рахунок охоплення всієї системи, усього цілого при виконанні складних розумових дій, складних завдань перевагу мають умови концентрованого навчання» [5, с.28].

Концентроване навчання є складовою інтенсивного навчання. Інтенсивне навчання є продуманим синтезом розподіленого й концентрованого навчання. Отже, поняття "концентроване навчання" є вужчим, ніж поняття "інтенсивне навчання".

Поняття "концентрації" має подвійний сенс, означаючи, з одного боку, процес насичення, а з іншого – ступінь насичення.

Концентрується навчальний матеріал, що може мати різний ступінь подрібненості й узагальнення, який спеціально структурований для засвоєння студентами впорядкованої навчальної інформації. Під концентрацією навчального матеріалу варто розуміти процес упорядкування (структурування, узагальнення) навчальної інформації та розподілу її протягом навчального дня (тижня, місяця, семестра).

Рівень концентрації визначається якісно-кількісним співвідношенням, яке характеризують:

1) ступінь упорядкованості (узагальнення, зв'язку) навчального матеріалу (структурно-змістовний аспект);

2) кількість навчальної інформації, переданої і засвоєної учнем за одиницю навчального процесу (часовий аспект). Виходячи із цього, ми будемо розглядати різні моделі концентрованого навчання як з погляду структурно-змістового, так і з точки зору тимчасової.

Технологія концентрованого навчання – це педагогічна технологія, яка спеціально організовує навчальний процес у часовому вимірі таким чином, що сприяє засвоєнню великого обсягу навчального матеріалу за рахунок його упорядкованості.

«Концентроване навчання» є протилежністю «розподіленому навчанню», причому протилежністю несуперечливою, яка доповнює, тому що розумне поєднання «концентрованого» і «розподіленого» навчання має більшу ефективність.

Освітня технологія концентрованого навчання, на наш погляд, дозволяє вирішувати низку взаємозалежних проблем: проблему невідповідності між збільшенням обсягу навчальної інформації й фактором обмеженого часу навчання; проблему інтенсифікації освітнього процесу; проблему формування й активізації пізнавальних інтересів учнів; проблему цілісного формування особистості.

До моделей навчання досліджуваної освітньої технології ми відносимо моделі, які мають такі ознаки:

- збільшення кількості навчального матеріалу за одиницю часу;
- скорочення загального часу на вивчення певного обсягу навчального матеріалу;
- різноманітність форм, методів і засобів навчання;
- збільшення тривалості одиниці навчального процесу.

До основних моделей концентрованого навчання відносяться суггестопедія (Г.К.Лозанов) і «занурення» (М.П.Щетинін), хоча «зануренням» ряд авторів (Р.М.Грановська, А.С.Плесневич) називають саме суггестопедію.

Одним з основних факторів підвищення ефективності навчання стає збільшення тривалості одиниці навчального процесу. Її межі розширюються від 1,5-2 годин до декількох тижнів.

Збільшення одиниці навчального процесу спричиняє зміну її внутрішньої структури, що припускає обов'язкову різноманітність форм навчальної роботи при єдності й цілісності її змісту. Таким умовам відповідають різні моделі освітньої технології концентрованого навчання й технології, умовно йому попередні. Розглянемо варіанти цих моделей докладніше.

ЗМІСТ ОСВІТИ

Аналіз педагогічної літератури показує, що поняття «занурення» практично не сформульовано. Окрім того, різні автори під цим поняттям мають на увазі різні методи. За поняттям «занурення» закріплено два основні змісти.

Перший: під «зануренням» розуміють один із методів інтенсивного навчання, як правило, іноземним мовам із використанням сугестивного впливу. Основні публікації відносяться до 1960-х – 1970-х років (Лозанов П.К., Зимня І.А., Плесневич А.З., Китайгородська Г.А., Грановська Р.М.).

Другий (більш широкий): під «зануренням» мають на увазі тривале (від кількох годин до кількох днів) спеціально організоване заняття одним (або кількома спорідненими) предметами. Початок згадування терміна в цьому значенні відноситься до початку 1980-х років у зв'язку з експериментальною роботою М.П.Щетиніна. Розглянемо докладніше цей напрямок.

Педагогічну технологію, назвавши її теж «зануренням», запропонував М.П.Щетинін [6]. Під «зануренням» він розумів тривале заняття (від 3 до 9 днів) *одним* словесно-знаковим предметом, при якому уроки «основного» предмету чергуються з уроками образно-емоційної сфери, а самі «занурення» повторюються через певний інтервал часу.

Підбиваючи підсумок сказаному вище, можна зробити висновок, що модель «занурення у предмет», запропонована М.П. Щетиніним, має такі обов'язкові компоненти:

1. Чергування «контрастних» занять, застережене принципово новим навчальним планом, що дозволяє зробити рівномірне навантаження на обидві півкулі головного мозку.
2. Різноманітність форм уроків при єдності змісту навчального матеріалу.
3. Наявність нерівномірності в знаннях учнів, що дозволяє організувати роботу із взаємонавчання.
4. Систематизація знань, структурування їх і подання нового матеріалу за допомогою компактних структурно-логічних схем.
5. Спільна робота педагога й учнів із планування навчального процесу та його аналізу.

Ігнорування будь-якого компонента призводить, як правило, до неуспіху.

Недостатній рівень планування й прогнозування результатів експерименту, а також високий рівень спонтанності в проведенні експериментальної роботи спричиняло кризу в колективі й невдачу. Збільшення кризових явищ підсилювалося закритістю інформації про проведений експеримент. Через це багато продуктивних починань і спроб залишилися нереалізованими. Цією причиною багато в чому пояснюється часта зміна місць проведення керівником експерименту.

Досвід застосування циклової або «конвеєрної» системи викладання описаний у публікаціях минулих років, причому цей досвід стосується роботи вишів. Так, Л. Калашников у статті «Про циклову систему викладання» описує застосування цього досвіду в Саратовському сільськогосподарському інституті. Під «цикловою системою викладання» автор розуміє «таке викладання, коли навчальний предмет вивчається не як звичайно, упродовж цілого року й семестру по 2 або 4 години, а коли на кожний навчальний предмет приділяється певний відрізок часу, упродовж якого, при щоденних заняттях, повинен бути пройдений весь курс цього предмета» [7, с.52]. Автор виділяє три варіанти циклової системи: однопредметну (що найчастіше зустрічається), двопредметну й трипредметну. Часто циклову систему називають «системою концентрованого викладання», «конвеєрною системою», «викладанням по конвеєру».

Автор стверджує, що на зміну лекціям як основній формі занять у вишах повинні прийти різноманітні форми навчальної роботи. У різних видах навчальної діяльності роль керівника полягає у: 1) проведенні вступної лекції або лекції-бесіди; 2) бесіди з окремими групами, що працюють під час самого опрацювання з роз'ясненням важких для засвоєння пунктів і з заглибленням у найбільш важливі питання; 3) проведенні підсумкової (узагальнюючої) бесіди щодо опрацьованого матеріалу. Щоденна тривалість занять – 3-4 години.

Щодо організації занять при цикловій системі викладання автор наводить низку зауважень [7, с. 62]:

1. В основі занять за цикловою системою із природничо-наукових дисциплін повинні бути практичні заняття, робота над конкретними об'єктами вивчення. Із цього неминуче випливає, що для правильного проведення таких занять повинне бути відповідне устаткування, а групи, що займаються, повинні бути невеликими (до 20 осіб). Якщо поставити в центр уваги практичні роботи для опрацювання програми, потрібна більша загальна кількість годин, ніж при лекційному методі.

2. Елемент лекції в порівнянні з практичними заняттями відходить на другий план. Але за цим елементом залишається незаперечне місце для вступних і підсумкових лекцій як для всього курсу, так і для окремих його частин, а також для невеликих теоретичних вставок між практичною роботою для з'ясування окремих пунктів теорії. Лекції-монолози повинні бути по можливості замінені лекціями-бесідами за активної участі аудиторії.

3. Опрацювання матеріалу, що за підручниками може бути вдалим та необхідним в інших дисциплінах, – у природознавстві повинне бути зведене до мінімуму. Облік знань при цикловій системі повинен проводитися в самому процесі опрацювання курсу.

До переваг такої форми концентрованого навчання Л. Калашников відносить: зосередження уваги на певному предметі дозволяє не витратити енергію на "перемикання" мислення з одного предмета на інший; зосередження на предметі дає можливість більше заглибитися у предмет; відбувається економія навчального часу; ця форма дозволяє керівникові краще пізнати студентів і точніше оцінити їхню успішність; враження цілісності.

Непридатним автор вважає використання цієї форми концентрованого навчання для предметів, що припускають на початковому етапі навчання засвоєння великої кількості понять і термінів.

На думку відомого українського вченого-педагога Підласого І.П. [8], психологічні закономірності жорстко регламентують навчально-виховний процес. Там, де на них не звертають уваги, погіршення неминучі.

Про це говорить і відкритий у 1897 р. Йостом закон: серед інших рівних умов для досягнення критерію засвоєння треба менше проб при вивченні матеріалу методом розподіленого навчання, ніж методом концентрованого навчання.

Пізніше відбулися численні перевірки і повторні огляди цього закону І. Каїном, Р. Уїллі, І. Шардаковим, багатьма іншими теоретиками й практикаками: серед інших рівних умов ефективність розподіленого засвоєння матеріалу вища за ефективність засвоєння при концентрованому навчанні.

Отже, технологія концентрованого навчання має свої межі застосування:

1. Концентроване навчання вимагає від учнів і педагогів великої напруженості, яка при недосконалій організації навчання може провокувати стомлюваність.

2. Цей підхід не може бути однаковою мірою застосований до всіх курсів і для всіх дисциплін. У процесі навчання одним фактором може бути інтенсивність, іншим – час. Існують такі науки, для засвоєння й творчого сприйняття яких необхідний тривалий процес «дозрівання».

3. Концентроване навчання висуває значні вимоги до підготовки викладачів і керівників навчальних закладів, до матеріально-технічного забезпечення навчального процесу та його організації.

Урахування впливу визначених нижче педагогічних умов, на наш погляд, сприятимуть більш ефективному впровадженню технології концентрованого навчання:

1. Довести до відома кожного студента та викладача мету впровадження технології концентрованого навчання. Для цього варто проводити анкетування студентів та викладачів й особисті зустрічі адміністрації з учасниками навчального процесу.

2. Організувати тренінги для викладачів щодо підготовки змісту навчальної дисципліни до викладання засобами технології концентрованого навчання.

3. Здійснити змістовний та організаційний перегляд та Perezatverdzhennya навчальних програм та завдань для самостійної роботи студентів для викладання за технологією концентрованого навчання.

4. Чітко обґрунтувати перелік дисциплін, які доцільно вивчати за цією технологією.

ЗМІСТ ОСВІТИ

5. Визначити різноманітні форми та методи проведення навчальних занять в умовах концентрованого навчання.

6. Організувати планування навчальних занять з урахуванням змісту дисциплін та їх ролі у формуванні певних компетенцій.

7. Оперативно усувати всі виникаючі негаразди в організації навчання, надати студентам час для самопідготовки.

Реалізація визначених педагогічних умов розпочалась в Українській інженерно-педагогічній академії. Впровадження технології концентрованого навчання було б неможливим без значної інформаційної та організаційної підтримки, якою є система дистанційного навчання. Вона дозволяє системно планувати та організовувати значну частину самостійної роботи студентів. Розподіл навчального матеріалу при очному навчанні та в системі дистанційного навчання за тижнями організує навчальну діяльність студентів та викладачів, дозволяє здійснити ретельне планування змісту освіти та методів навчання.

Експериментальне дослідження щодо впровадження технології концентрованого навчання на всіх курсах відбувалося в осінньому семестрі 2017/2018 н.р. в Українській інженерно-педагогічній академії. Студентам було запропоновано «занурення» з предметів, що вивчаються протягом семестру. Навчальні заняття з іноземної мови та фізичного виховання були заплановані за розподіленою технологією навчання, тобто кілька разів на тиждень протягом семестру. Паралельно вивчалися 2-3 дисципліни протягом 4-6 тижнів, навчання завершувалось іспитом чи заліком. Далі вивчалися нові 2-3 дисципліни по 2-3 пари щоденно. Такий педагогічний експеримент має на меті визначити ефективність застосування технології концентрованого навчання у вищій освіті при підготовці майбутніх інженерів-педагогів.

У листопаді 2017 р. було проанкетовано студентів різних спеціальностей другого і третього курсів навчання, а також викладачів різних кафедр (разом 78). Анкети містили два відкритих запитання, у відповідях на які треба було визначити переваги та недоліки застосування технології концентрованого навчання.

Критеріями оцінки ефективності застосування технології концентрованого навчання були обрані переваги, визначені для цієї технології.

На етапі педагогічного експерименту як викладачі, так і студенти ще не визначилися однозначно з приводу впровадження технології концентрованого навчання. Відповіді студентів та викладачів за різними критеріями не завжди збігаються.

Аналіз відповідей щодо можливості засвоєння більшого обсягу навчального матеріалу шляхом занурення показав, що студенти другого курсу ще не змогли виявити резерви часу для засвоєння більшого обсягу інформації, студенти третього курсу більш успішно адаптувалися до нової організації навчання, а думки викладачів розподілилися навпіл.

Серед переваг «занурення» студенти визначають можливість швидко вивчити окрему дисципліну, не відволікаючись на інші предмети, наявність вільного часу, зменшення дисциплін, що вивчаються одночасно, зменшена кількість дисциплін у сесію.

Серед недоліків студенти найчастіше називають брак часу, якого не вистачає на підготовку до розрахунково-графічних, практичних занять за короткий час та на виконання курсових робіт; також не засвоюється навчальний матеріал у великому обсязі за короткий термін.

Негативні відповіді студентів на це запитання свідчать про недосконалу організацію, але визначені недоліки допоможуть усунути основні зауваження при плануванні та організації навчання у весняному семестрі.

Думки викладачів та студентів збігаються з приводу недостатності часу для формування практичних навичок, свідчать про обмежені можливості застосування технології концентрованого навчання при викладанні певних дисциплін.

Збіг думок викладачів та студентів з приводу неможливості формування практичних умінь та навичок з окремих дисциплін є зрозумілим, бо деякі навички (розрахунків, програмування, виконання курсових та розрахунково-графічних робіт тощо) потребують значного часу, витримки, виправлення помилок, а з боку викладачів – ретельної перевірки, організації роботи над помилками.

Якщо дисципліна вивчається 4-6 тижнів, кожного дня викладач зустрічається зі студентами на лекційних, практичних та лабораторних заняттях по 2-4 години, вимагає від студентів певної підготовки до наступних занять, то студенти не мають достатньо часу, аби відпрацювати самостійно певні вміння та навички з цієї дисципліни. А викладач змушений переходити до вивчення подальшої навчальної інформації, яка, у свою чергу, також потребує відпрацювання вже нових умінь та навичок. Складається ситуація, коли викладач вичитує теоретичний матеріал, не звертаючи уваги на темп опрацювання його студентом. Студент також відчуває брак часу і не може виконати вимоги викладача вчасно.

Висновки. Технологія концентрованого навчання має перспективи у вищій освіті завдяки спеціальній організації навчального процесу з урахуванням змістовного компоненту освіти та дотримання визначених педагогічних умов.

Існують предмети, при вивченні яких не варто використовувати технологію концентрованого навчання, тому що саме розподілене навчання в цьому разі дає значні переваги у формуванні певних компетентностей майбутнього фахівця.

Перспективами подальших досліджень є планування навчальних занять з урахуванням змісту навчання, а також значної доробки потребує методика визначення переліку навчальних предметів, до вивчення яких має бути застосована технологія концентрованого навчання.

Список використаних джерел

1. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: в 2-х т. / Я. А. Коменский; под ред. А. И. Пискунова и др. – М.: Педагогика, 1982. – Т. 1 – 656 с.; Т. 2 – 578 с.
2. Герbart И.Ф. Избранные педагогические сочинения / И. Ф. Герbart. – М.: Учпедгиз, 1940. – 292 с.
3. Розанов В. В. Сумерки просвещения / В. В. Розанов. – М.: Педагогика, 1990. – 624 с.
4. Блонский П. П. Избранные педагогические и психологические сочинения: в 2-х т. / П. П. Блонский. – М.: Педагогика, 1979. – Т. 1 – 304 с.; Т. 2 – 400 с.
5. Ибрагимова Е. М. Из истории одной педагогической идеи / Е. М. Ибрагимова, Г. И. Ибрагимов // Педагогика. – 1996. – № 6. – С. 35-69.
6. Щетинин М. П. Объять необъятное. Записки педагога / М. П. Щетинин. – М.: Педагогика, 1996. – 176 с.
7. Калашников Л. О цикловой системе преподавания / Л. Калашников // Научный работник. – 1930. – № 4. – С. 52-63.
8. Подласый И. С. Педагогика: учеб для студентов высш. пед уч. завед. / И. С. Подласый. – М.: Просвещение: ВЛАДОС, 1996. – 432 с.

References

1. Komenskij, JA 1982, *Izbrannye pedagogicheskie sochinenija*, [Selected pedagogical compositions] in 2 vols., Pedagogika, Moskva.
2. Gerbart, IF 1940, *Izbrannye pedagogicheskie sochinenija*, [Selected pedagogical compositions] Uchpedgiz, Moskva.
3. Rozanov, VV 1990, *Sumerki prosveshhenija*, [Twilight of Enlightenment] Pedagogika, Moskva.
4. Blonskij, PP 1979, *Izbrannye pedagogicheskie i psihologicheskie sochinenija*, [Selected pedagogical and psychological writings] in 2 vols., Pedagogika, Moskva.
5. Ibragimova, EM & Ibragimov, GI 1996, 'Iz istorii odnoj pedagogicheskoi idei', [From the history of one pedagogical idea] *Pedagogika*, no. 6, pp. 35-69.
6. Shhetinin, MP 1996, *Objat neobjatnoe. Zapiski pedagoga*, [Embrace the immensity. Notes of the teacher] Pedagogika, Moskva.
7. Kalashnikov, L 1930, 'O ciklovoj sisteme prepodavanii', [On the cycle system of teaching] *Nauchnyj rabotnik*, no. 4, pp. 52-63.
8. Podlasyj, IS 1996, *Pedagogika*, [Pedagogy] Prosveshhenie, VLADOS, Moskva.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2017р.